

Kohtulahendite kogumik

KOHTUJURISTI ETTEPANEK
NICHOLAS EMILIOU
esitatud 12. jaanuaril 2023¹

Kohtuasi C-638/22 PPU

**T. C.,
Rzecznik Praw Dziecka,
Prokurator Generalny
Menetluses osalesid:
M. C.,
Prokurator Prokuratury Okręgowej we Wrocławiu**

(eelotsusetaotlus, mille on esitanud Sąd Apelacyjny w Warszawie (Varssavi apellatsioonikohus, Poola))

Eelotsusetaotlus – Õigusalane koostöö tsiviilasjades – Abieluasjad ja vanemlik vastutus – Rahvusvaheline lapserööv – 1980. aasta Haagi konventsioon – Artiklid 11–13 – Määrus (EÜ) nr 2201/2003 – Artikkel 11 – Tagasitoomise kiiresti menetlemise nõue – Lõpliku tagasitoomisotsuse täitmise automaatne peatamine volitatud avalik-õigusliku üksuse taotlusel eesmärgiga võimaldada sellel üksusel esitada kassatsioonkaebus ja pädeval kohtul seda arutada – Vastuolu liidu õigusega

I. Sissejuhatus

1. Lapseröövide juhtumid on vaieldamatult ühed kõige tundlikumad, mida kohtul võib olla vaja lahendada. Need asetuvad eriti pingelisse emotsionaalsesse ja õiguslikku konteksti, milles segunevad vanemate vastastikune pahameel, nende tunded lapse/laste vastu ning ühtede ja teiste põhiõigused, mis on keskendatud lapse huvide ümber.

2. Menetluse kohta, mis on sellega seoses kehtestatud Haagis 25. oktoobril 1980 sõlmitud rahvusvahelise lapseröövi suhtes tsiviilõiguse kohaldamise konventsiooniga (edaspidi „1980. aasta Haagi konventsioon“), mida on täiendatud liidus teatavate õigusnormidega, mis on sätestatud määruses (EÜ) nr 2201/2003, mis käsitleb kohtualluvust ning kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist kohtuasjades, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega² (edaspidi „Brüsseli Iia määrus“), ning mille eesmärk on tagada lapse viivitamatu tagasitoomine tema harilikku

¹ Algkeel: prantsuse.

² Nõukogu 27. novembri 2003. aasta määrus, millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 1347/2000 (ELT 2003, L 338, lk 1; ELT eriväljaanne 19/06, lk 243). See määrus asendati nõukogu 25. juuni 2019. aasta määrusega (EL) 2019/1111, mis käsitleb kohtualluvust, abieluasjade ja vanemliku vastutusega seotud kohtuasjades tehtud lahendite tunnustamist ja täitmist ning rahvusvahelisi lapserööve (ELT 2019, L 178, lk 1; edaspidi „Brüsseli Iib määrus“). Põhikohtuasja suhtes on siiski *ratione temporis* kohaldatav Brüsseli Iia määrus (vt käesoleva ettepaneku punkt 50).

viibimiskoha riiki, on juba olemas Euroopa Kohtu ja Euroopa Inimõiguste Kohtu (edaspidi „EIK“) mahukas praktika. Sellegipoolest tekitab selle kohaldamine endiselt vaidlusi, vähemalt teatavates liikmesriikides.

3. Käesolevas eelotsusetaotluses, mille on esitanud Sąd Apelacyjny w Warszawie (Varssavi apellatsioonikohus, Poola), palutakse Euroopa Kohtul käsitleda nendest õigusaktidest tulenevat liidu liikmesriikide kohustust näha ette kiirmenetlused tagasitoomistaotluste menetlemiseks. Täpsemalt soovib see kohus teada, kas vastavalt nendele õigusaktidele võib liikmesriik selles valdkonnas lisaks kahele tavapärasele kohtuastmele ette näha kassatsioonkaebuse võimaluse, mis juhul, kui üks niisuguse kassatsioonkaebuse esitamise õigust omav avalik-õiguslik üksus esitab lihtsalt põhjendamata taotluse, toob kaasa lõpliku tagasitoomisotsuse täitmise peatamise. Selgitan käesolevas ettepanekus, miks see ei saa nii olla.

II. Õiguslik raamistik

A. 1980. aasta Haagi konventsioon

4. 1980. aasta Haagi konventsiooni artikli 1 punkti a kohaselt on selle eesmärk muu hulgas „lepinguosalisest riiki õigusvastaselt viidud või lepinguosalisest riigis õigusvastaselt kinni hoitava lapse viivitamatu tagastamine“.

5. Selle konventsiooni artiklis 2 on ette nähtud, et lepinguosalisest riigid „võtavad sobivaid meetmeid, et tagada konventsiooni eesmärkide täitmine oma territooriumil. Nad kasutavad selleks kõige kiiremat võimalikku menetlust“.

6. Selle konventsiooni artiklis 11 on sätestatud:

„Lepinguosalise riigi kohus või haldusorgan peab lapse tagastamise menetluses viivitamata tegutsema.

Kui asjaomane kohus või haldusorgan ei ole menetluse algusest arvates kuue nädala jooksul otsust teinud, võib avaldaja või avalduse saanud riigi keskasutus ise taotleda või paluda avalduse esitanud riigi keskasutust taotleda selgitust viivitamise põhjuste kohta. [...]“.

7. Selle konventsiooni artiklis 12 on ette nähtud:

„Kui lapse äraviimine või kinnihoidmine on artikli 3 tähenduses õigusvastane ja lapse asukohaks oleva lepinguosalisest riigi kohtus või haldusorganis toimuva menetluse alguskuupäevaks on lapse õigusvastasest äraviimisest või kinnihoidmisest möödunud alla aasta, nõuab asjaomane kohus või haldusorgan lapse viivitamatut tagastamist.

[...]“.

8. 1980. aasta Haagi konventsiooni artiklis 13 on sätestatud:

„Eelmisest artiklist hoolimata ei ole avalduse saanud riigi kohtul või haldusorganil kohustust anda korraldus lapse tagastamise kohta, kui lapse tagastamisele vastu olev isik, asutus või muu organ tuvastab, et:

[...]

b) valitseb tõsine oht, et lapse tagastamine võib talle põhjustada füüsilisi või psüühilisi kannatusi või muul viisil panna lapse talumatusse olukorda.

[...]“.

B. Brüsseli IIa määrus

9. Brüsseli IIa määruse artiklis 11 „Lapse tagasitoomine“ on sätestatud:

„1. Kui isik [...], kellel on eestkosteõigus, taotleb liikmesriigi pädevatelt asutustelt kohtuotsuse tegemist [1980. aasta Haagi konventsiooni] alusel, et saavutada lapse tagasitoomist, kes on ebaseaduslikult ära viidud või kinni peetud liikmesriigis, mis ei ole see liikmesriik, kus laps vahetult enne ebaseaduslikku äraviimist või kinnipidamist alaliselt elas, kohaldatakse lõikeid 2–8.

[...]

3. Kohus, kellele on esitatud lõikes 1 nimetatud lapse tagasitoomise taotlus, tegutseb taotluse menetlemisel kiiresti, kasutades kõige kiiremat siseriiklikus õiguses sätestatud korda.

Ilma et see piiraks esimese lõigu kohaldamist, teeb kohus otsuse hiljemalt kuus nädalat pärast taotluse esitamist, kui see ei ole erandlike asjaolude tõttu võimatu.

[...]“.

C. Poola õigus

10. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku (Kodeks postępowania cywilnego) artikli 519¹ lõikes 2¹, mis tuleneb 26. jaanuari 2018. aasta seadusest, millega reguleeritakse keskasutuse teatavaid tegevusi perekonnaõiguse valdkonnas liidu õiguse ja rahvusvaheliste konventsioonide alusel (ustawa o wykonywaniu niektórych czynności organu centralnego w sprawach rodzinnych z zakresu obrotu prawnego na podstawie prawa Unii Europejskiej i umów międzynarodowych) (*Dz. U.* 2018, jrk nr 416; edaspidi „2018. aasta seadus“), on sätestatud:

„Kassatsioonkaebuse saab esitada ka kohtuasjades, mis puudutavad vanemlikule otsustusõigusele allutatud või eestkoste all oleva isiku äravõtmist 1980. aasta Haagi konventsiooni alusel.“

11. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikli 519¹ lõikes 2², mis tuleneb samuti 2018. aasta seadusest, on ette nähtud:

„Kassatsioonkaebuse saavad asjades, mida on käsitletud lõikes 2¹, esitada Prokurator Generalny (peaprokurör), Rzecznik Praw Dziecka (lasteombudsman) või Rzecznik Praw Obywatelskich (kodanikuõiguste ombudsman) nelja kuu jooksul alates kohtumääruse jõustumisest.“

12. 24. juunil 2022 jõustunud 7. aprilli 2022 tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmise seadusega (ustawa z dnia 7 kwietnia 2022 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego) (Dz. U. 2022, jrk nr 1098; edaspidi „2022. aasta seadus“) lisati tsiviilkohtumenetluse seadustikku artikkel 388¹, milles on sätestatud:

„1. Kohtuasjades, mis puudutavad vanemlikule otsustusõigusele allutatud või eestkoste all oleva isiku äravõtmist [1980. aasta Haagi konventsiooni] alusel, peatatakse artikli 519¹ lõikes 2² nimetatud isikute taotlusel, mis on esitatud [Sąd Apelacyjny w Warszawiele (Varssavi apellatsioonikohus)] kuni kahe nädala jooksul alates vanemlikule otsustusõigusele allutatud või eestkoste all oleva isiku äravõtmise kohtumääruse jõustumisest, selle kohtumääruse täitmine.

2. Lõikes 1 nimetatud kohtumääruse täitmise peatamine lõpeb, kui artikli 519¹ lõikes 2² nimetatud isik ei esita kaebust kahe kuu jooksul alates kõnealuse kohtumääruse jõustumisest.

3. Kui artikli 519¹ lõikes 2² nimetatud isik esitab kahe kuu jooksul alates lõikes 1 nimetatud kohtumääruse jõustumisest kassatsioonkaebuse, pikendatakse selle kohtumääruse täitmise peatamist kuni kassatsioonimenetluse lõpetamiseni.

4. Isik, kes on esitanud lõikes 1 nimetatud taotluse kohtumääruse täitmise peatamiseks, võib selle tagasi võtta kahe kuu jooksul alates kohtumääruse jõustumisest, kui artikli 519¹ lõikes 2² nimetatud isik ei ole esitanud kassatsioonkaebust.

5. Lõikes 1 nimetatud kohtumääruse täitmise peatamise taotluse tagasivõtmise tulemusena muutub kohtumäärus täidetavaks.“

III. Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimus

13. Poola kodanikel T. C-1 (edaspidi „isa“) ja M. C-1 (edaspidi „ema“) on kaks last: N., sündinud 8. juunil 2011, ja M., sündinud 1. jaanuaril 2017 (edaspidi koos „lapsed“). Perekond on elanud aastaid Iirimaal. Seal sündisid lapsed, kellel on ka Iiri kodakondsus. Mõlemal vanemal on selles riigis ka stabiilne töökoht, kusjuures ema on siiski pikaajalisel haiguspuhkusel.

14. 2021. aasta suvel sõitis ema laste isa nõusolekul koos lastega Poolasse puhkusele. Septembris teatas ema laste isale, et ta jääb püsivalt Poolasse. Isa ei ole kunagi andnud nõusolekut laste hariliku viibimiskoha muutmiseks ega seega selleks, et nad Iirimaale tagasi ei tule.

15. Isa esitas 18. novembril 2021 Sąd Okręgowy we Wrocławiu (Wrocław'i regionaalne kohus, Poola) taotluse laste tagasitoomiseks Iirimaale 1980. aasta Haagi konventsiooni alusel. Ema asutus menetluse ja palus jätta see taotlus rahuldamata. Prokurator Okręgowy we Wrocławiu (Wrocław'i regionaalne prokurör) astus omakorda menetluse nimetatud taotluse toetuseks.

16. Sąd Okręgowy we Wrocławiu (Wrocławii regionaalne kohus) rahuldab oma 15. juuni 2022. aasta kohtumäärusega isa taotluse. Nimetatud kohus leidis sisuliselt, et käsitletaval juhul oli tõesti tegemist lapse õigusvastase kinnipidamisega 1980. aasta Haagi konventsiooni tähenduses ning et selle konventsiooni artikli 13 esimese lõigu punktis b nimetatud tagasitoomisest keeldumise põhjus ei ole kohaldatav. Kohus kohustas ema seega tagama laste Iirimaale tagasisaatmine seitsme päeva jooksul alates selle kohtumääruse jõustumise kuupäevast.

17. Seejärel esitas ema nimetatud kohtumääruse peale määruskaebuse Sąd Apelacyjny w Warszawie (Varssavi apellatsioonikohus). Isa ja Prokurator Okręgowy we Wrocławiu (Wrocławii regionaalne prokurör) palusid omakorda jätta see määruskaebus rahuldamata.

18. Oma 21. septembri 2022. aasta kohtumäärusega jättis Sąd Apelacyjny w Warszawie (Varssavi apellatsioonikohus) määruskaebuse rahuldamata. Apellatsioonikohus nõustus sisuliselt esimese astme kohtu hinnanguga, eelkõige sellega, et 1980. aasta Haagi konventsiooni artikli 13 esimese lõigu punktis b ette nähtud tagasitoomisest keeldumise alus ei ole kohaldatav.

19. Sąd Apelacyjny w Warszawie (Varssavi apellatsioonikohus) kohtumäärus jõustus selle väljakuulutamise päeval ehk 21. septembril 2022. Sellel hetkel jõustus ka Sąd Okręgowy we Wrocławiu (Wrocławii regionaalne kohus) 15. juuni 2022. aasta kohtumäärus.

20. 28. septembril 2022 möödus Sąd Okręgowy we Wrocławiu (Wrocławii regionaalne kohus) 15. juuni 2022. aasta kohtumääruses emale antud seitsmepäevane tähtaeg, ilma et ta oleks taganud laste tagasisaatmise Iirimaale.

21. Isa esitas 29. septembril 2022 lõpliku tagasitoomisotsuse täitmisele pööramiseks Sąd Apelacyjny w Warszawie (Varssavi apellatsioonikohus) taotluse, et see kohus lisaks sellele kohtumäärusele märke selle täidetavuse kohta ning et kohus saadaks talle nimetatud kohtumääruse ära kirja koos selle märkusega.

22. Lasteombudsman esitas 30. septembril 2022 tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikli 388¹ lõike 1 alusel nii esimese kui teise astme kohtu kohtumääruste täitmise peatamise taotluse. 5. oktoobril 2022 esitas samasisulise taotluse peaprokurör.

23. Neil asjaoludel otsustas Sąd Apelacyjny w Warszawie (Varssavi apellatsioonikohus) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmise eelotsuse küsimuse:

„Kas [Brüsseli Ia määruse] artikli 11 lõikega 3 ja [Brüsseli IIb määruse] artikliga 22, artikliga 24, artikli 27 lõikega 6 ning artikli 28 lõigetega 1 ja 2 koosmõjus [Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“)] artikliga 47 on vastuolus niisuguse liikmesriigi õigusnormi kohaldamine, mille kohaselt kohtuasjades, mis puudutavad vanemlikule otsustusõigusele allutatud või eestkoste all oleva isiku äravõtmist [1980. aasta Haagi konventsiooni] alusel, peatatakse [peaprokuröri], [lasteombudsmani] või [kodanikuõiguste ombudsmani] taotlusel, mis on esitatud Sąd Apelacyjny w Warszawie (Varssavi apellatsioonikohus) mitte rohkem kui kahe nädala jooksul alates vanemlikule otsustusõigusele allutatud või eestkoste all oleva isiku äravõtmise kohtumääruse jõustumisest, selle kohtumääruse täitmine?“

IV. Menetlus Euroopa Kohtus

24. Eelotsusetaotluse esitanud kohus palus, et selle eelotsusetaotluse suhtes kohaldataks Euroopa Kohtu kodukorra artikli 107 alusel kiirendatud menetlust.

25. Nimetatud kohus põhjendab seda taotlust väitega, et kuna lapsed asuvad Poolas juba enam kui aasta, võib selle ebakindla olukorra pikendamise veel kuude võrra, mil menetlus kestab, *esiteks* kahjustada tõsiselt nende suhet isaga ning *teiseks* rikkuda nende heaolu ja eelkõige muuta keerulisemaks nende võimaliku tagasituleku lirimaaale ja nende lõimumise selles riigis.

26. Neid asjaolusid arvestades otsustas kolmas koda 26. oktoobril 2022 nimetatud taotluse rahuldada.

27. Isa, lasteombudsman, peaprokurör, ema, Poola valitsus ja Euroopa Komisjon esitasid Euroopa Kohtule kirjalikud seisukohad. Isa, peaprokurör, ema ning Poola, Belgia, Prantsusmaa ja Madalmaade valitsus ning komisjon olid esindatud kohtuistungil, mis toimus 8. detsembril 2022.

V. Õiguslik analüüs

28. Kõigepealt tuleb märkida, et 1980. aasta Haagi konventsiooni – mille osalised kõik liikmesriigid on³ – eesmärk on tsiviilõiguslikust aspektist reageerida rahvusvahelistele lapseröövidele ehk täpsemalt laste õigusvastastele äraviimistele või kinnipidamistele. Siin on silmas peetud olukordi, kus alaealine viiakse – tavaliselt ühe vanema poolt – tema hariliku viibimiskoha lepinguosalisest riigist teise lepinguosalisesse riiki või siis teda hoitakse esimeses riigis kinni, rikkudes vastavalt selle riigi seaduse alusel antud hooldusõigust, eelkõige juhul, kui vastavalt sellele õigusele oleks niisuguseks äraviimiseks või kinnipidamiseks pidanud loa andma teine vanem, kuid ei andnud.⁴

29. Lähtudes seisukohast, et reeglina kahjustab niisugune asjade käik tõsiselt röövitud lapse huve – kes viiakse nii ära keskkonnast, millega ta oli tuttav enne röövi, ja kellel väga sageli ei ole kontakte oma teise vanemaga – ning et põhimõtteliselt on tema huvides taastada nii kiiresti kui võimalik *statu quo ante* ja tema olme- ja arengutingimuste jätkumine,⁵ on selles konventsioonis ette nähtud erimenetlus, mille eesmärk on tagada lapse viivitamatu tagasitoomine tema hariliku viibimiskoha riiki.

30. Juhuks, kui tagasitoomistaotlus esitatakse 1980. aasta Haagi konventsiooni alusel – tavaliselt hüljatud vanema poolt – selle riigi pädevale asutusele, kuhu laps viidi (taotluse saanud riik), on selle konventsiooni artiklis 12 sätestatud *põhimõte*, mille kohaselt nõuab see asutus lapse viivitamatut tagastamist tema hariliku viibimiskoha riiki. *Erandina* võib see asutus siiski mitte nõuda lapse tagasitoomist juhtudel, mis on ammendavalt selles konventsioonis loetletud ning mil *statu quo ante* taastamine ei ole lapse huvides. Nii on see konventsiooni artikli 13 esimese lõigu punkti b kohaselt konkreetselt siis, kui valitseb tõsine oht, et lapse tagastamine võib talle põhjustada füüsilisi või psüühilisi kannatusi või muul viisil panna lapse talumatusse olukorda.

³ Euroopa Liit ise ei ole selle konventsiooni osaline, sest see ei võimalda ühineda rahvusvahelistel organisatsioonidel.

⁴ Vt 1980. aasta Haagi konventsiooni artiklis 3 ja Brüsseli Ia määruse artikli 2 punktis 11 kasutatud mõiste „lapse õigusvastane/ebaseaduslik äraviimine või kinnihoidmine“ samalaadsed määratlused. Vt selle kohta ka nimetatud määruse artikli 11 lõige 1.

⁵ Vt 1980. aasta Haagi konventsiooni preambul, Brüsseli Ia määruse põhjendused 12 ja 33 ning 22. detsembri 2010. aasta kohtuotsus Aguirre Zarraga (C-491/10 PPU, EU:C:2010:828, punkt 44) ja 8. juuni 2017. aasta kohtuotsus OL (C-111/17 PPU, EU:C:2017:436, punkt 61).

31. Kui lapserööv leiab – nagu põhikohtuasjas – aset liidu piires, täiendavad 1980. aasta Haagi konventsioonis sätestatud Brüsseli Ia määruse artikli 11 sätted või nüüd alates 1. augustist 2022 esitatud tagasitoomistaotluste puhul Brüsseli IIB määruse artiklid 22–29.⁶ Põhiosas tugevdavad need määrused liikmesriikidevahelistes suhetes lapse viivitamatu tagasitoomise põhimõtet, mis on sätestatud konventsiooni artiklis 12, eelkõige nii, et need reguleerivad rangemalt kui konventsioon selle artiklis 13 ette nähtud tagasitoomisest keeldumise aluste kasutamist.

32. Olles meelde tuletanud neid üldisi asjaolusid, pean märkima, et nagu käesoleva ettepaneku sissejuhatuses mainisin, puudutab käesolev kohtuasi konkreetselt Poola õiguses laste tagasitoomise taotluse läbivaatamisel ja seega eespool kirjeldatud menetluse kohaldamisel ette nähtud õiguskaitsevahendeid. Minu hinnangul on minu analüüsi selles esialgses etapis tarvis esitada lühidalt ka asjasse puutuvate aspektide üksikasjalik ülevaade.

33. Selles küsimuses ilmneb eelotsusetaotlusest ja Euroopa Kohtule esitatud seisukohtadest, et Poola ametiasutustele 1980. aasta Haagi konventsiooni alusel esitatud tagasitoomistaotlus võib – konkreetselt kahe liikmesriigi vahelise lapseröövi korral, mil Brüsseli Ia määrus ja Brüsseli IIB määrus täiendavad seda konventsiooni – viia *kahe tavapärase kohtuinstantsini*.

34. Kõigepealt analüüsib tagasitoomistaotlust üks pädevatest regionaalsetest kohtutest. Seejärel võivad pooled ja võimalikud menetlusse astujad esitada apellatsioonkaebuse selle esimeses kohtuastmes tehtud tagasitoomisotsuse või tagasitoomisest keeldumise otsuse peale. Vajaduse korral vaatab asja sel juhul uuesti läbi Sąd Apelacyjny w Warszawie (Varssavi apellatsioonikohus), kes on ainsana selles valdkonnas pädev.⁷

35. Apellatsiooniastmes tehtud kohtuotsust loetakse lõplikuks selle kuulutamise päevast. Tavaliselt muutub see samal päeval riigisisese õiguskorras täitmisele pööratavaks. Nii on see ka esimeses astmes tehtud otsusega, kui seda ära ei muudeta. Kui määratakse lapse tagasitoomine, võivad pädevad asutused selle tagasitoomise põhimõtteliselt – tingimusel et tehakse teatavad toimingud⁸ – täide viia.

36. 2018. aasta seaduse vastuvõtmisega nägi Poola seadusandja siiski ette võimaluse – mida selle ajani ei olnud – esitada tagasitoomisotsuse peale *kassatsioonkaebus* Sąd Najwyższyle (Poola kõrgeim kohus).⁹ Seda erakorralist õiguskaitsevahendit ei saa aga kasutada äraviidud lapse/laste vanemad. Üksnes kolmel avalik-õiguslikul üksusel – nimelt peaprokurööril, lasteombudsmanil ja kodanikuõiguste ombudsmanil – on õigus esitada kassatsioonkaebus, ükskõik kas nad liitusid menetlusega eelnevalt või mitte, ning seda nelja kuu jooksul alates asjaomase lõpliku tagasitoomisotsuse tegemise kuupäevast.¹⁰

37. Üldiselt ei ole kassatsioonkaebuse esitamisel Poola õiguses peatavat toimet. Vastavalt tsiviilkohtumenetluse seadustikus sätestatud üldnormile, s.o artikli 388 lõikele 1, võivad menetlusosalised siiski paluda apellatsioonikohtul, kes tegi kassatsioonkaebuse aluseks oleva

⁶ Euroopa Kohtu praktika kohaselt moodustavad 1980. aasta Haagi konventsioon ja Brüsseli II määrused „jagamatu normatiivse terviku“ (14. oktoobri 2014. aasta arvamus 1/13 (kolmandate riikide ühinemine Haagi konventsiooniga) (EU:C:2014:2303, punkt 78)), mida kohaldatakse liidus õigusvastaselt ära viidud laste tagasitoomise menetluste suhtes.

⁷ Vt tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikli 518² lõige 1.

⁸ Vt käesoleva ettepaneku punkt 45.

⁹ Vt tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikli 519¹ lõige 2¹.

¹⁰ Vt tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikli 519¹ lõige 2².

lõpliku otsuse, peatada selle otsuse täitmine kuni kassatsioonimenetluse lõpetamiseni, kui selle täitmine võib põhjustada ühele menetlusosalisele korvamatut kahju – kusjuures selle tingimuse esinemist ja seega ka niisuguse peatamise võimaldamist peab see kohus hindama.

38. Kui ajavahemikul 2018–2022 kohaldati neid üldnorme ka tagasitoomisotsuste suhtes, siis 2022. aasta seadusega kehtestas Poola seadusandja *erisätte*, mis käsitleb alates 24. juunist 2022¹¹ konkreetselt seda otsuste kategooriat.

39. Nimelt, vastavalt tsiviilkohtumenetluse seadustiku uuele artikli 388¹ lõikele 1 *peatatakse* lõpliku tagasitoomisotsuse täitmisele pööramine *automaatselt*, kui üks avalik-õiguslik üksus, kellel on õigus esitada niisuguse otsuse peale kassatsioonkaebus, teeb Sąd Apelacyjny w Warszawie (Varssavi apellatsioonikohus) vastava taotluse kahe nädala jooksul alates lõpliku otsuse tegemisest.¹² Vastupidi tsiviilkohtumenetluse seadustiku artiklis 388 sätestatud ei ole niisugust taotlust vaja kuidagi põhjendada ega pea see kohus seda ka hindama. Kui selline taotlus esitatakse, peatatakse tagasitoomisotsuse täitmisele pööramine automaatselt *kaheks kuuks* alates lõpliku otsuse tegemise kuupäevast. Kui üksus, kes peatamist taotles, ei esita selle tähtaja jooksul kassatsioonkaebust, siis peatamine lõpeb.¹³ Kui aga esitatakse niisugune kassatsioonkaebus, pikendatakse seda peatamist kuni kassatsioonimenetluse lõpetamiseni.¹⁴

40. Niisuguse menetluskorra alusel vaadati põhikohtuasjas isa esitatud laste tagasitoomise taotlus läbi esimeses astmes ja seejärel arutas seda ema apellatsioonkaebuse tulemusena eelotsusetaotluse esitanud kohus. Mõlemad asja arutanud kohtud rahuldasi selle taotluse. Nende kohtute tehtud määrused muutusid lõplikuks teise kohtumääruse kuulutamise päeval. Peaprokurör ja lasteombudsman esitasid siiski ema petitsiooni peale eelotsusetaotluse esitanud kohtule taotlused nende täitmise peatamiseks tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikli 388¹ lõike 1 alusel. Seejärel esitasid need kaks üksust seaduses sätestatud tähtaja jooksul kassatsioonkaebused. Põhimõtteliselt peaksid need peatamistaotlused automaatselt takistama lõpliku laste tagasitoomisotsuse täitmisele pööramist kogu Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) toimuva menetluse jooksul.

41. Eelotsusetaotluse esitanud kohus kahtleb, kas niisugune tulemus on kooskõlas 1980. aasta Haagi konventsiooni ning Brüsseli IIa määruse ja Brüsseli IIb määrusega ning harta artiklis 47 tagatud õigusega tõhusale õiguskaitsevahendile. Mina arvan samuti nii, nagu ma järgnevatel punktides üksikasjalikult selgitan (jagu B). Enne seda käsitlen lühidalt eelotsuse küsimuse vastuvõetavust (jagu A).

¹¹ Vastavalt 2022. aasta seaduse artikli 2 lõikele 1 kohaldatakse seda õigusaktide muudatust otsekohe tagasitoomismenetluste suhtes, mis olid algatatud ega olnud selleks kuupäevaks veel jõustunud kohtumäärusega lõpetatud. Seda kohaldatakse seega ka põhikohtuasjas menetluse suhtes, mille algatamist isa 2021. aasta novembris taotles.

¹² Tsiviilkohtumenetluse seadustiku artiklis 388² on täpsustatud, et see uus peatamise õiguslik alus ei asenda seadustiku artikli 388 lõiget 1, vaid lisandub sellele. On seega kaks võimalust taotleda tagasitoomisotsuse täitmise peatamist: üks automaatne ja tingimusteta, kuid seda saavad kasutada ainult üksused, kellel on õigus esitada kassatsioonkaebus tagasitoomisajades; teine, mille puhul peab olema täidetud tingimus, et esineb korvamatut kahju oht, mis sõltub kohtu hinnangust ja mille puhul saavad peatamist taotleda ka menetlusosalised, tüüpiliselt juhul vanemad.

¹³ Vt tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikli 388¹ lõige 2.

¹⁴ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikli 388¹ lõige 3.

A. Vastuvõetavus

42. Peaprokurör ja ema väidavad oma seisukohtades, et eelotsusetaotluse esitatud kohtu küsimus on vastuvõetamatu, sest see on hüpoteetiline. Sellega seoses väidavad nad, et selles kohtus ei ole hetkel pooleli ühtegi vaidlust ega menetlust, mille raames peaks kohus tegema otsuse ELTL artikli 267 tähenduses, milles saaks Euroopa Kohtu võimalikku eelotsust arvesse võtta.¹⁵

43. Mina arvan nagu ka isa ja komisjon, et esitatud küsimus on ikkagi vastuvõetav ning et see vastuväide tuleb seega tagasi lükata.

44. *Kõigepealt* märgiksin sellega seoses, et küsimus on seotud tagasitoomist käsitleva kohtumenetlusega, mis eelotsusetaotluse esitanud kohtus konkreetselt toimus. Nagu rõhutab ema, esitas see kohus nimetatud küsimuse küll pärast seda, kui oli teinud oma 21. septembri 2022. aasta kohtumääruse,¹⁶ mis selle sisulise menetluse lõplikult lõpetas. Nimetatud kohtu küsimused ei puuduta siiski tagasitoomistaotluse sisu, vaid seda, kas otsus, millega see taotlus rahuldati, on täitmisele pööratav – mille kohta peab sama kohus veel seisukoha võtma, arvestades ühelt poolt isa taotlust, et kohus kinnitaks täitmisele pööratavust,¹⁷ ning teiselt poolt peaprokuröri ja lasteombudsmani taotlusi, et täitmisele pööramine hoopis peatataks.

45. Märgin aga, et Euroopa Kohus tõlgendab ELTL artiklis 267 kasutatud väljendit „otsust tegema“ laialt.¹⁸ Kuigi kohus kinnitab tagasitoomisotsuse täitmisele pööratavust tingimata alles pärast selle otsuse tegemist, on see toiming – nagu isa selgitas – Poola õiguses sellegipoolest hädavajalik, et seejärel saaks pädevatelt asutustelt taotleda selle otsuse täitmisele pööramist. See kinnitamine on funktsionaalsest vaatevinklist seega nagu eelneva kohtumenetluse viimane etapp, mis on tagasitoomisotsuse praktilise tõhususe tagamiseks vajalik.¹⁹

46. *Teises järjekorras* märgiksin, et isegi kui tagasitoomisotsuse täitmisele pööratavuse kinnitamist käsitleda eraldiseisvana, ei ole vähimatki kahtlust, et eelotsusetaotluse esitanud kohus peab seejuures tegema otsuse ELTL artikli 267 tähenduses. Isa selgitas selles küsimuses kohtuistungil, ilma et talle oleks vastu vaieldud, et see kinnitamine – milleks on pädev eelotsusetaotluse esitanud kohus, nagu nii ema kui ka peaprokurör kohtuistungil nõustusid²⁰ – on juba iseenesest Poola õiguses ette nähtud kohtumenetlus. Märge täitmisele pööratavuse kohta esineb spetsiaalse kohtumääruse vormis, mille nimetatud kohus teeb ja mis lisatakse tagasitoomismäärusele ja millega pädevaid asutusi kohustatakse seda määrust täitmisele pöörama.²¹ Lisaks, nagu väidab isa, mõistab igaüks kergesti – v.a juhul, kui ta näitab üles liiga suurt formalismi –, et ilmselge vastuolu ühelt poolt isa ning teiselt poolt peaprokuröri ja

¹⁵ Vt selle nõude kohta eelkõige 6. oktoobri 2021. aasta kohtuotsus *W.Ż.* (Poola kõrgeima kohtu erakorralise kontrolli ja avalike asjade kolleegium – ametisse nimetamine) (C-487/19, EU:C:2021:798, punkt 84 ja seal viidatud kohtupraktika) ning 5. märtsi 1986. aasta kohtumäärus *Greis Unterweger* (318/85, EU:C:1986:106, punkt 4).

¹⁶ Vt käesoleva ettepaneku punkt 18.

¹⁷ Vt käesoleva ettepaneku punkt 21.

¹⁸ Vt eelkõige 21. novembri 2019. aasta kohtuotsus *Procureur-Generaal bij de Hoge Raad der Nederlanden* (C-678/18, EU:C:2019:998, punkt 25 ja seal viidatud kohtupraktika).

¹⁹ Vt *mutatis mutandis* 16. juuni 2016. aasta kohtuotsus *Pebros Servizi* (C-511/14, EU:C:2016:448, punktid 27–29), 28. veebruari 2019. aasta kohtuotsus *Gradbeništvo Korana* (C-579/17, EU:C:2019:162, punkt 39) ning 4. septembri 2019. aasta kohtuotsus *Salvoni* (C-347/18, EU:C:2019:661, punkt 30).

²⁰ Menetlust, mille eesmärk on kohtuotsuse *täitmisele pööratavuse* tunnistamine, mis kulub põhikohtuasjas eelotsusetaotluse esitanud kohtu pädevusse, tuleb eristada *täitemenetlusest* (st konkreetsetest meetmetest, mille eesmärk on tagasitoomine teoks teha) ja mis tunduvad kuuluvat teise kohtu pädevusse.

²¹ Vt *Pawliczak, J.*, „Reformed Polish court proceedings for the return of a child under the 1980 Hague Convention in the light of the Brussels IIb Regulation“, *Journal of Private International Law*, vol. 17, n° 3, lk 581. Pealegi on ELTL artiklis 267 viidatud otsusele, mille riigisisene kohus peab tegema, kuid ei ole nähtud ette erisüsteemi olenevalt sellest, kas see võib olla deklaratiivne (vt 16. detsembri 1981. aasta kohtuotsus *Foglia* (244/80, EU:C:1981:302, punkt 33)).

lasteombudsmani esitatud taotluste vahel peegeldab seda, et nimetatud menetlusosaliste vahel valitseb vaidlus nende probleemide teemal, mille eelotsusetaotluse esitanud kohus peab samas menetluses lahendama.

47. Seejuures ei puutu asjasse peaprokuröri argument, et eelotsusetaotluse esitanud kohus ei pea neid erinevaid taotlusi üldse arutama, kuna vastavalt tsiviilkohtumenetluse seadustiku artiklile 388¹ toimub peatamine automaatselt, tuues kaasa isa taotluse automaatse rahuldamata jätmise. Märgin nimelt, et selle kohtu esitatud küsimus on sisuliselt just sellest, kas liidu õigusega on kooskõlas see, kui niisugune täitmise peatamine saavutatakse taotluse esitamise korral automaatselt, ilma et kohus kontrolliks selle meetme vajalikkust ja proportsionaalsust. See argument puudutab niisiis küsimuse sisu ega saa sel põhjusel viia selle vastuvõetamatuks tunnistamiseni.²²

48. Eelnevat arvestades saab eelotsusetaotluse esitanud kohus Euroopa Kohtu vastust nimetatud küsimusele mitte üksnes arvesse võtta, vaid see on – nagu isa väidab – isegi vajalik, et lahendada vaidlus tagasitoomisotsuse täitmisele pööratavuse küsimuses. Nimelt eeldusel, et Euroopa Kohus vastab, et niisugune õigusnorm nagu tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikkel 388¹ on liidu õigusega vastuolus, peab see kohus lugema peatamistaotlused õigustühiseks ning rahuldama isa taotluse. Vastupidisel juhul peab ta tuvastama selle otsuse täitmise peatamise ja jätma isa taotluse rahuldamata.

49. See täpsustatud, väidab peaprokurör veel, et eelotsuse küsimus on vastuvõetamatu osas, milles see puudutab Brüsseli Iib määruse tõlgendamist, kuna see määrus ei ole põhikohtuasja faktiliste asjaolude suhtes kohaldatav.

50. On selge, et selle kohtuasja suhtes on *ratione temporis* kohaldatav üksnes Brüsseli Iia määrus²³ – millest eelotsusetaotluse esitanud kohus on teadlik. Euroopa Kohus ei saa eelotsusemenetlusele omast loogikast arvestades seega käesolevas asjas seisukohta võtta otseselt Brüsseli Iib määruse tõlgendamise küsimuses. See probleem eeldab siiski lihtsalt eelotsuse küsimuse ümbersõnastamist, piiramaks seda esimese õigusaktiga. Pealegi võib selle küsimuse analüüsis võtta Brüsseli Iib määrust arvesse konteksti kirjeldava elemendina.²⁴

B. Sisulised küsimused

51. Eelotsusetaotluse esitanud kohus küsib oma küsimusega sisuliselt, kas esiteks Brüsseli Iia määruse artikli 11 lõikega 3, tõlgendatuna lähtuvalt 1980. aasta Haagi konventsiooni artiklitest 2 ja 11, ning teiseks harta artiklitega 7 ja 47 on vastuolus niisugused riigisised õigusnormid nagu tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikkel 388¹, mis juhul, kui teatavad volitatud avalik-õiguslikud üksused esitavad lihtsalt põhjendamata taotluse, toob kaasa selle, et pärast kahte tavapäraselt kohtuinstantsi tehtud lõpliku tagasitoomisotsuse täitmine peatatakse automaatselt esimeseks kaheks kuuks, eesmärgiga võimaldada nendel üksustel esitada kassatsioonkaebus, ja vajaduse korral kogu kassatsioonkaebuse läbivaatamise ajaks.

²² Vt eelkõige 6. oktoobri 2021. aasta kohtuotsus W.Ž. (Poola kõrgeima kohtu erakorralise kontrolli ja avalike asjade kolleegium – ametisse nimetamine) (C-487/19, EU:C:2021:798, punkt 90).

²³ Vastavalt Brüsseli Iib määruse artikli 100 lõikele 1 on see määrus kohaldatav konkreetselt 1. augustil 2022 või pärast seda algatatud kohtumenetluste suhtes. Selle artikli lõike 2 kohaselt kohaldatakse Brüsseli Iia määrust jätkuvalt enne seda kuupäeva algatatud kohtumenetluses tehtud lahendite suhtes, mis kuuluvad selle määruse kohaldamisalasse. Meenutan aga, et isa esitas laste tagasitoomise taotluse 18. novembril 2021 (vt käesoleva ettepaneku punkt 15).

²⁴ Vt käesoleva ettepaneku punkt 95.

52. Nagu ei jätnud rõhutamata ema, peaprokurör ja Poola valitsus, ei ole 1980. aasta Haagi konventsiooniga ja Brüsseli Iia määrusega selle konventsiooni alusel esitatavate tagasitoomistaotluste suhtes kohaldatavaid menetlusnorme ühtlustatud. Need õigusaktid ei sisalda eelkõige sätteid, mis käsitleksid taotluse saanud liikmesriigi kohtu tehtud tagasitoomisotsuse edasikaebamise võimalusi hetkel, millest alates muutub niisugune otsus täitmisele pööratavaks, või käsitleksid niisuguse õiguskaitsevahendi peatavat mõju selle otsuse täitmisele. Kõiki neid küsimusi reguleerib taotluse saanud liikmesriigi menetlusõigus.

53. Niisuguste menetlusnormide kehtestamine kuulub seega iga liikmesriigi enda pädevusse. Nendest õigusaktidest ning aluslepingutest, hartast ja Roomas 4. novembril 1950 allkirjastatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonist (edaspidi „EIÕK“) tulenevad siiski teatavad kohustused, mida on üksikasjalikult kirjeldatud järgnevates jagudes ning mida liikmesriigid peavad järgima selle pädevuse teostamisel²⁵ – pädevuse, mis ei ole seega *piiramatu*, vaid vastupidi hästi *piiritletud*.

54. Ma arvan aga nagu ka isa, Belgia, Prantsusmaa ja Madalmaade valitsus ning komisjon, et Poola seadusandja on tsiviilkohtumenetluse seadustiku artiklit 388¹ vastu võttes just oma pädevuspiire ületanud. Selle õigusnormiga võttis Poola seadusandja nimelt tagasitoomismenetluselt selle tõhususe (jagu 1). Nõnda toimides piiras ta ka isa põhiõigust perekonnaelu austamisele ja tõhusale õiguskaitsevahendile (jagu 2), ilma et niisugune piiramine ja sellega kaasnevad negatiivsed tagajärjed oleksid põhjendatud (jagu 3).

1. Tagasitoomismenetluse tõhusus

55. Nagu eespool märgitud, taotletakse 1980. aasta Haagi konventsioonis ette nähtud tagasitoomismenetlusega, mida on täiendatud Brüsseli Iia määrusega, lapserežiimi korral ühte lihtsat eesmärki: tagada lapse viivitamatu (prantsuse keeles „immédiat“) tagasitoomine²⁶ – ehk tuua ta tagasi viivitamatult (prantsuse keeles „sans délai“) – tema hariliku viibimiskoha riiki.

56. Selles valdkonnas on nimelt põhiteguriks aeg. Reeglina on nii, et mida kiiremini tehakse lõpp segadusele, mille keskkonnavaheetus tekitab, seda vähem see last traumeerib. Ja vastupidi, mida enam on lapsel aega oma uude keskkonda lõimuda, seda raskem on tema jaoks tagasitoomine tema päritoluliikmesriiki.²⁸ Sellest sõltub ka lapse suhe hüljatud vanemaga. Suhe nõrgeneb seda enam, mida rohkem kuid möödub teineteisega kokku puutumata. Nendele kaalutlustele lisandub asjaolu, et mida noorem on asjasse puutuv laps, seda kiiremini areneb tema intellektuaalne ja psühholoogiline struktuur ning seda enam võib aja möödumine teda mõjutada ja seda suhet kahjustada.²⁹

57. Lapse viivitamatu tagasitoomise eesmärk tähendab iseenesest mõista kiiresti tegutsemise kohustust, mida 1980. aasta Haagi konventsiooni ja Brüsseli Iia määruse erinevates sätetes rõhutatakse. Konkreetselt selle konventsiooni artikli 2 teine lause kohustab liikmesriikide asutusi kasutama tagasitoomistaotluse menetlemisel „kõige kiiremat võimalikku menetlust“ ning selle

²⁵ Vt analoogia alusel 6. oktoobri 2021. aasta kohtuotsus W.Ż. (Poola kõrgeima kohtu erakorralise kontrolli ja avalike asjade kolleegium – ametisse nimetamine) (C-487/19, EU:C:2021:798, punkt 75).

²⁶ Vt 1980. aasta Haagi konventsiooni preambuli ja artikli 1 punkt a.

²⁷ Vt Brüsseli Iia määruse põhjendus 17.

²⁸ Sellepärast on 1980. aasta Haagi konventsiooni artiklis 12 ette nähtud, et kui lapse õigusvastasest äraviimisest või kinnihoidmisest on möödunud alla aasta, nõuab asjaomane kohus või haldusorgan lapse viivitamatut tagastamist. Seevastu juhul, kui on möödunud üle aasta, ei tohi tagasitoomist määrata, *kui laps on uue keskkonnaga kohanenud*.

²⁹ Vt selle kohta 11. juuli 2008. aasta kohtuotsus Rinau (C-195/08 PPU, EU:C:2008:406, punkt 81).

artikli 11 esimene lõik kohustab neid „lapse tagastamise menetluses viivitamata tegutsema“. Selle määruse artikli 11 lõike 3 esimesse lõiku on sisuliselt üle võetud samad kohustused, st on kohustatud liikmesriikide kohtuid juhul, kui neile on esitatud tagasitoomistaotlus, „tegutse[ma] taotluse menetlemisel kiiresti, kasutades kõige kiiremat siseriiklikus õiguses sätestatud korda“.

58. See kiiresti tegutsemise kohustus on lisaks leidnud konkreetse väljenduse 1980. aasta Haagi konventsiooni artikli 11 teises lõigus, millest ilmneb, et riigisisised asutused peavad ideaalis³⁰ tegema tagasitoomistaotluse kohta otsuse *kuue nädala jooksul* alates menetluse algusest. Pealegi on liidu seadusandja – nagu rõhutab komisjon – muutnud selle tähtaja *kohustuslikuks* liidusiseste lapseröövide puhul. Nimelt vastavalt Brüsseli IIa määruse artikli 11 lõike 3 teisele lõigule peab kohus, kellele niisugune taotlus on esitatud, „[tegema] otsuse hiljemalt kuus nädalat pärast taotluse esitamist, kui see ei ole erandlike asjaolude tõttu võimatu“.

59. Lisaks, kuigi need mitmesugused kohustused puudutavad – nagu väidavad peaprokurör ja Poola valitsus – tõesti tagasitoomisotsuse *tegemist*, mitte niisuguse otsuse *täitmist*, kehtib selles osas riigisisestele asutustele sama tõhususe ja kiiresti tegutsemise nõue. Nimelt, kui tagasitoomisotsus, mis on tehtud kogu nõutava kiirusega, jääks seejärel pelgalt paberiks või kui need asutused täidaksid selle alles hilinemisega, kaotaksid kõnesolevad kohustused täielikult oma soovitava toime.³¹

60. Selles kontekstis peavad liikmesriikide seadusandjad 1980. aasta Haagi konventsiooni artikli 2³² ja ELL artikli 4 lõikes 3 sätestatud lojaalse koostöö põhimõtte kohaselt³³ kehtestama sobiva õigusliku raamistiku, et tagada tagasitoomismenetluse kiirus ja tõhusus ning seeläbi ka taotletava eesmärgi täitmine, võimaldades ametiasutustel tagasitoomistaotlusi menetleda ning täita vastavaid otsuseid kogu nõutava kiirusega.

61. Ma leian aga nagu ka isa ning Belgia, Prantsusmaa ja Madalmaade valitsus, et Poola seadusandja tegi tsiviilkohtumenetluse seadustiku artiklit 388¹ vastu võttes täpselt vastupidist.

62. Selles küsimuses märgin, et Poola õiguses võidakse tagasitoomistaotlust arutada kahes tavapärasel instantsis ja esimeses astmes tehtud otsuse peale esitatud võimalikul apellatsioonkaebusel on peatav toime. Niisuguses kontekstis võis Poola seadusandja mõistagi ette näha ka kassatsioonkaebuse esitamise võimaluse – kuna niisugune võimalus on pealegi olemas teistes liikmesriikides. Nähes selle erakorralise õiguskaitsevahendi puhul ette ka niisuguse vaidlustatud lõpliku otsuse täitmise automaatse peatamise süsteemi, nagu on nähtud ette nimetatud artiklis 388¹, kuid jättes võtmata piisavad meetmed, tagamaks selle õiguskaitsevahendi kiireloomulisuse, on Poola seadusandja minu meelest *süsteemi* tasandil³⁴ kahjustanud tagasitoomismenetluse kiirust ja tõhusust.

³⁰ 1980. aasta Haagi konventsioonis ei ole see tähtaeg kohustuslik. Ainus tagajärg, mis on nähtud ette selle artikli 11 teises lõigus nimetatud tähtaja ületamise puhuks, on nimelt see, et taotleja või taotluse saanud riigi keskasutus võib paluda asjaomasel keskasutusel või kohtul oma viivitust põhjendada.

³¹ Vt selle kohta 11. juuli 2008. aasta kohtuotsus *Rinau* (C-195/08 PPU, EU:C:2008:406, punkt 82).

³² Vastavalt sellele sättele võtavad lepinguosalisel riigid – sh nende õigusloomeasutused – „sobivaid meetmeid, et tagada konventsiooni eesmärkide täitmine“.

³³ Euroopa Kohtu väljakujunenud praktika kohaselt kohustab lojaalse koostöö põhimõtte liikmesriike – siin samuti ka õigusloomeasutusi – võtma kõik meetmed, mis on vajalikud liidu õiguse kohaldamise ja tõhususe tagamiseks (vt eelkõige 19. detsembri 2019. aasta kohtuotsus *Amoena* (C-677/18, EU:C:2019:1142, punkt 55 ja seal viidatud kohtupraktika)).

³⁴ Rõhutan, et niisugune süsteemne probleem on seda problemaatilisem, et see võib seada ohtu usalduse, mida liikmesriigid peavad 1980. aasta Haagi konventsiooni ja Brüsseli IIa määruse kohaldamisel vastastikku üles näitama.

63. *Esimesena* märgin, et niipea, kui mõni avalik-õiguslik üksus, kellel on õigus esitada kassatsioonkaebus – peaprokurör, lasteombudsman või kodanikuõiguste ombudsman –, on esitanud selle artikli 388¹ alusel taotluse, on automaatselt tema käsutuses esimene kahekuuline peatamistähtaeg, mida arvutatakse alates lõpliku otsuse tegemisest, et soovi korral niisugune kaebus esitada.³⁵ Kuigi see tähtaeg tundub – nagu väidavad ema, peaprokurör, lasteombudsman ja Poola valitsus – lühem, kui Poola õiguses üldiselt niisuguse kaebuse esitamiseks ette on nähtud – mis ilmselt on kuus kuud –, on selle pikkus tagasitoomismenetluse kontekstis siiski rabav. Näiteks on nimetatud tähtaeg, mis – ma kordan – on mõeldud *kassatsioonkaebuse* võimalikuks *ettevalmistamiseks*, pikem kui need kuus nädalat, mis kohtutele tavaliselt antakse tagasitoomistaotluse kohta *otsuse tegemiseks*.

64. Lisaks märgin, et juhul, kui selle tähtaja jooksul esitatakse kassatsioonkaebus, pikendatakse peatavat toimet kuni Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) toimuva menetluse lõpuni. Nagu aga Poola valitsus kohtuistungil nõustus, ei ole kassatsioonkaebuse läbivaatamiseks riigisisese õiguses ette nähtud mingit tähtaega. Poola valitsus märkis seejuures veel, et menetlused nimetatud kohtus kestavad keskmiselt *üksteist kuud*, st ületades kaugelt selle kuuenädalase tähtaja, mis on ette nähtud 1980. aasta Haagi konventsiooni artikli 11 teises lõigus ja Brüsseli IIa määruse artikli 11 lõikes 3.³⁶ Lisaks tundub, et nimetatud kohtul ei ole oma kodukorras niisuguseid vahendeid nagu kiirendatud eelotsusemenetlus, mida Euroopa Kohus käesolevas asjas kasutab ja mis kohustaks teda tegema niisuguse kassatsioonkaebuse kohta otsuse kiiresti.³⁷

65. *Teisena*, vastupidi sellele, millele vihjavad ema, peaprokurör ja Poola valitsus, ei või vaidlusalune süsteem mõjutada mitte mõningaid Poola kohtute menetluses olevaid tagasitoomisasju, vaid suurt hulka nendest.

66. Kuigi kassatsioonkaebus on Poola õiguses piiratud õigusküsimustega, märgin siiski, et see hõlmab seda, kui apellatsioonikohus õigust vääralt kohaldab,³⁸ sh 1980. aasta Haagi konventsiooni artiklis 13 ette nähtud tagasitoomisest keeldumise aluseid. Et nendele alustele tugineb sageli lapse röövinud vanem, et vältida lapse tagastamist – mida peab vajaduse korral analüüsima see kohus –, võib sama hästi öelda, et pea kõigi tagasitoomisotsuste puhul saab esitada kassatsioonkaebuse. Pealegi märkis peaprokurör kohtuistungil, et esitas põhikohtuasjas käsitletavas kassatsioonkaebuses just selle väite.³⁹

67. Lisaks välditakse sellega, et Poola seadusandja on piiranud nende isikute ringi, kellel on õigus niisugune kassatsioonkaebus esitada, peaprokuröri, kodanikuõiguste ombudsmani ja lasteombudsmaniga, tõesti seda, et lapse röövinud vanem esitab alusetuid kassatsioonkaebusi lihtsalt viivitamise eesmärgil, et muuta 1980. aasta Haagi konventsiooni ja Brüsseli IIa määruse

³⁵ Analüüsimise hõlbustamiseks lihtsustan asju. Tegelikult on kassatsioonkaebuse esitamise tähtaeg neli kuud (vt tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikli 519¹ lõige 2²). Kui on aga esitatud peatamistaotlus, lõpeb see peatamine, kui kassatsioonkaebust ei esitata kahe kuu jooksul (vt tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikli 388¹ lõige 2).

³⁶ Pean vajalikuks rõhutada, et kuigi need kaks sätet ei ütle seda otsesõnu, ei ole mingit kahtlust, et kui liikmesriigid näevad tagasitoomistaotluse läbivaatamise puhul ette mitu instantsi, *kohaldatakse* seda kuuenädalast tähtaega *iga astme suhtes*. Kui esimese astme kohus pingutaks, et teha otsus selle tähtaja jooksul, kuid seejärel võiksid apellatsioonikohtud ja kassatsioonikohtud võtta selle läbivaatamisel aega, ei oleks nendel sätetel soovitud toimet. Vt selle kohta EIK 12. märtsi 2015. aasta otsus *Adžić vs. Horvaatia*, CE:ECHR:2015:0312JUD002264314, punkt 97, ning 14. jaanuari 2020. aasta otsus *Rinau vs. Leedu*, CE:ECHR:2020:0114JUD001092609, punkt 194. Vt ka Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverents, „Conclusions et Recommandations de la Quatrième réunion de la Commission spéciale sur le fonctionnement de la Convention de La Haye du 25 octobre 1980 sur les aspects civils de l'enlèvement international d'enfants (22–28 mars 2001)“, punktid 3.3 ja 3.4, kättesaadav aadressil https://assets.hcch.net/upload/concl28sc4_f.pdf.

³⁷ Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) on lihtsalt eelisjärjekorras menetlemise süsteem, tänu millele menetletakse teatavat asja ainult enne teisi ja mis sõltub ka asjaomase asja ettekandja-kohtuniku suvast – ning eelisjärjekorras menetlemise kohaldamine tagasitoomisajades esitatud kassatsioonkaebuste suhtes ei ole seega tagatud.

³⁸ Vt tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikli 398³ lõige 1.

³⁹ Vt selle kohta käesoleva ettepaneku punktid 78 ja 81.

sätted ebatõhusaks.⁴⁰ Sellegipoolest on nii, et *esiteks* suurendab nende üksuste arv sellise kassatsioonkaebuse esitamise võimalusi ning *teiseks* võivad nad ise seda menetlust vajaduse korral asjaomase vanema petitsooni suhtes kuritarvitada – aspekt, mille juurde ma tulen tagasi.⁴¹

68. Selles küsimuses vastasid ema, peaprokurör ja Poola valitsus, et praktikas on rahvusvahelise lapseröövi asjades vähe kassatsioonkaebusi, mille esitavad üksused, kellel on õigus seda teha. Isegi eeldusel, et see on tõsi, on ikkagi nõnda, et ainuüksi niisuguse peatava toimega kassatsioonkaebuse võimalus võib tekitada tõsiseid kahtlusi Poola ametivõimude suutlikkuses tagada lapse sellesse liikmesriiki viimise korral lapse kiire tagasitoomine.⁴²

69. *Kolmandana*, nagu rõhutab eelotsusetaotluse esitanud kohus, on niisuguse automaatse peatamise süsteemi vastuolu 1980. aasta Haagi konventsioonis ja Brüsseli IIA määruses sätestatud õigusnormide mõttega seda ilmsem, et see süsteem nähti ette *ainult* sellel konventsioonil põhinevate *tagasitoomistaotluste* puhuks. Näib seega, et „kõige kiirema siseriiklikus õiguses sätestatud korra“ kehtestamise asemel nende taotluste menetlemisel, nagu on nõutud määruse artikli 11 lõike 3 esimeses lõigus, on Poola seadusandja näinud nende puhul ette hoopis ühe kõige aeglasema menetluse, mis on selles õiguses olemas.

70. *Neljandaks* väärrib siiski mainimist veel viimane aspekt, mida on Euroopa Kohtus vähem arutatud. Eelotsusetaotlusest ilmneb, et pärast kassatsioonimenetlust on kõnesolevate avalik-õiguslike üksuste käsutuses juhul, kui tagasitoomisotsus jäetakse muutmata, veel üks õiguskaitsevahend niisuguse otsuse peale, st 8. detsembri 2017. aasta kõrgeima kohtu seaduse (Ustawa z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym)⁴³ artiklis 89 ette nähtud erakorralise kassatsioonkaebuse esitamine, kusjuures seda vaatab läbi Izba Kontroli Nadzyczajnej i Spraw Publicznych Sądu Najwyższego (Poola kõrgeima kohtu erakorralise kontrolli ja avalike asjade kolleegium). Niisuguse kassatsioonkaebuse võib esitada ühe aasta jooksul alates kassatsioonkaebuse rahuldamata jätmise kuupäevast ning ka sellel on peatav toime.⁴⁴

71. Mõistagi on niisuguse erakorralise kassatsioonkaebuse esitamine – nagu väidavad peaprokurör ja Poola valitsus – põhikohtuasja etappi arvestades veel hüpoteetiline. Lisaks saab selline kassatsioonkaebus nende sõnul puudutada ainult piiratud vahendeid,⁴⁵ mis erinevad kassatsioonkaebuse raames juba käsitletud vahenditest, ning seda õiguskaitsevahendit ei ole lapserööviasjades siiani kunagi kasutatud. Seega on minu arvates nii, et ainuüksi selle täiendava õiguskaitsevahendi olemasolu kinnitab riigisisese menetluskorra üldisesse konteksti asetatuna mõju, mis niisugusel õigusnormil nagu tsiviilkohtumenetluse seadustiku artiklil 388¹ võib olla tagasitoomismenetluse kiirusele ja tõhususele.

⁴⁰ Vt 11. juuli 2008. aasta kohtuotsus Rinau (C-195/08 PPU, EU:C:2008:406, punkt 85).

⁴¹ Vt käesoleva ettepaneku punkt 88. Selles küsimuses märkis Poola valitsus kohtuistungil vastuseks Euroopa Kohtu küsimusele, et Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) on olemas kassatsioonkaebuste filtreerimise süsteem. Enne kassatsioonkaebuse vastuvõetavaks tunnistamist viiakse läbi eelnev analüüs, mille jooksul kontrollitakse muu hulgas, kas selles on tõstatatud asjakohane/oluline õiguslik probleem. Isegi eeldusel, et viivituse tekitamise eesmärgil esitatud kassatsioonkaebus ei läbi seda esialgset analüüsi, on sellegipoolest nii, et esiteks kassatsioonkaebuse esitamise tähtaja ning teiseks filtreerimise ja kassatsioonkaebuse rahuldamata jätmise tähtaja liitmine võimaldab juba lapse tagasitoomist märkimisväärselt edasi lükata.

⁴² Selles küsimuses viitan oma seisukohale käesoleva ettepaneku 34. joonealuses märkuses.

⁴³ Dz. U. 2021, jrk nr 1904, muudetuna.

⁴⁴ Vt 2022. aasta seadusega lisatud tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikkel 388³.

⁴⁵ See õiguskaitsevahend on ette nähtud, võttes arvesse jõustunud otsuseid, millega rikutakse Poola Vabariigi põhiseaduses kindlaks määratud põhimõtteid või inimese ja kodaniku õigusi ja vabadusi või rikutakse ilmselgelt õigust, kui otsust ei ole võimalik tühistada või ära muuta riigisisese õiguses ette nähtud muude erakorraliste õiguskaitsevahendite abil.

2. Isa õigused eraelu austamisele ja tõhusale õiguskaitsevahendile

72. Minu arvates piiratakse niisuguse sättega nagu tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikkel 388¹ lisaks tõsiselt sellise vanema nagu käsitletaval juhul isa põhiõigust perekonnaelu austamisele ja tema õigust tõhusale õiguskaitsevahendile, millest üks on tagatud harta artikliga 7 ja teine harta artikliga 47.⁴⁶ Täpsustan, et kuna need õigused vastavad vastavalt EIÕK artiklites 8 ja 6 ette nähtud õigustele, tuleb neid tõlgendada EIK asjasse puutuvast praktikast lähtudes.⁴⁷

73. Selles küsimuses tuleneb kohtupraktikast, et vanema õigus taotleda rahvusvahelise lapseröövi korral tema tagasitoomist on osa õigusest perekonnaelu austamisele.⁴⁸ EIK on selles osas korduvalt otsustanud, et liikmesriikidel on selles valdkonnas EIÕK artikli 8 järgi positiivsed kohustused, mida see kohus tõlgendab 1980. aasta Haagi konventsioonist lähtudes. Eelkõige peavad neil olema piisavad ja tõhusad vahendid, sh kohandatud õiguslik raamistik, et tagada hüljatud vanema õigus lapse tagasitoomisele. Nimetatud kohtu sõnul otsustatakse nende vahendite piisavuse üle nende kiiruse põhjal, võttes arvesse tagajärgi, mida aja möödumine võib selles valdkonnas avaldada.⁴⁹

74. Nii on liikmesriikidel *esiteks* EIÕK artiklist 8 tulenev kohustus näha ette õiguslik raamistik, mis tagab, et tagasitoomistaotluste kohta tehakse kõikides instantsides otsus mõistliku aja jooksul, kusjuures riigisisestelt asutustelt nõutakse erilist hoolt rahvusvahelise lapseröövi juhtumites. Niisugune kohustus on nendel asutustel ka tulenevalt selle konventsiooni artiklis 6 ette nähtud õigusest õiglasele kohtulikule arutamisele.⁵⁰

75. EIK praktikast ilmneb aga, et see, kui liikmesriik lubab esitada tagasitoomisotsuste peale palju apellatsioon-, kassatsioon- ja muid „erakorralisi kaebusi“, millel võib vajaduse korral olla peatav toime, kujutab endast selles osas *süsteemset nõrkust*, sest arvukad kaebused pikendavad ebamõistlikult iga tagasitoomistaotluse läbivaatamist – isegi õigusemõistmisest keeldumise piiril.⁵¹

76. *Teiseks* on liikmesriigid EIÕK artiklite 6 ja 8 järgi ka kohustatud võtma lõpliku tagasitoomisotsuse puhul ka kõik piisavad ja vajalikud meetmed selle täitmise hõlbustamiseks.⁵² Nagu aga väidavad isa ja komisjon, muutuks hüljatud vanema õigus perekonnaelu austamisele ja õigus tõhusale õiguskaitsevahendile vastupidi illusoorseks, kui teatavad avalik-õiguslikud asutused saaksid ilma selgitusi esitamata ega isegi lõpuks kassatsioonkaebust esitamata lasta sellise otsuse täitmise automaatselt peatada, mille tagajärjel jääks otsus nimetatud vanema kahjuks märkimisväärse aja jooksul tulemusetuks.⁵³

⁴⁶ Rõhutan, et harta on niisuguses olukorras nagu põhikohtuasjas kohaldatav. Et lapserööv hõlmab kahte liikmesriiki, on tagasitoomistaotluse suhtes kohaldatav Brüsseli IIa määrus. Tegemist on seega liidu õiguse kohaldamisega harta artikli 51 lõike 1 tähenduses.

⁴⁷ Vastavalt harta artikli 52 lõikele 3.

⁴⁸ Vt eelkõige EIK 3. juuni 2014. aasta otsus López Guió vs. Slovakkia, CE:ECHR:2014:0603JUD001028012, punkt 82.

⁴⁹ Vt eelkõige EIK 7. märtsi 2013. aasta otsus Raw jt vs. Prantsusmaa, CE:ECHR:2013:0307JUD001013111, punktid 78 ja 79 ning seal viidatud kohtupraktika. Vt ka käesoleva ettepaneku punkt 56.

⁵⁰ Vt eelkõige EIK 13. jaanuari 2015. aasta otsus Hoholm vs. Slovakkia, CE:ECHR:2015:0113JUD003563213, punkt 44, ja EIK 14. jaanuari 2020. aasta otsus Rinau vs. Leedu, CE:ECHR:2020:0114JUD001092609, punkt 152.

⁵¹ Vt eelkõige EIK 3. juuni 2014. aasta otsus López Guió vs. Slovakkia, CE:ECHR:2014:0603JUD001028012, punktid 107–109; EIK 13. jaanuari 2015. aasta otsus Hoholm vs. Slovakkia, CE:ECHR:2015:0113JUD003563213, punktid 49, 52 ja 53. Vt analoogia alusel 11. juuli 2008. aasta kohtuotsus Rinau (C-195/08 PPU, EU:C:2008:406, punkt 87). Ka siin viitan lisaks veel minu seisukohale käesoleva ettepaneku 34. joonealuses märkuses.

⁵² Vt eelkõige EIK 7. märtsi 2013. aasta otsus Raw jt vs. Prantsusmaa, CE:ECHR:2013:0307JUD001013111, punkt 84 ja seal viidatud kohtupraktika.

⁵³ Vt *mutatis mutandis* 19. detsembri 2019. aasta kohtuotsus Deutsche Umwelthilfe (C-752/18, EU:C:2019:1114, punktid 35–37 ja seal viidatud kohtupraktika) ning EIK 6. septembri 2005. aasta otsus Săcăleanu vs. Rumeenia, CE:ECHR:2005:0906JUD007397001, punkt 5.

3. Niisuguse süsteemi põhjendatuse puudumine

77. Selles olukorras väidavad ema, peaprokurör, lasteombudsman ja Poola valitsus, et niisugune süsteem, nagu on nähtud ette tsiviilkohtumenetluse seadustiku artiklis 388¹, on mõeldud – ja on vajalik – selleks, et tagada vastavalt harta artiklile 47 tõhus kohtulik kaitse lapsele, kelle harta artikliga 24 kaitstud huvid kujutavad endast ülimuslikku kaalutlust 1980. aasta Haagi konventsiooni ja Brüsseli IIa määruse tõlgendamisel ja kohaldamisel.⁵⁴

78. Nõustudes küll, et need viimased õigusaktid on välja töötatud just eesmärgiga lähtuda äraviidud lapse huvidest ning et reeglina on tema huvides tuua ta nii kiiresti kui võimalik tagasi tema hariliku viibimiskoha riiki,⁵⁵ rõhutavad need menetlusosalised ja huvitatud isikud, et alati see nii ei ole. Eeskätt kui röövijast vanem – nagu käsitletaval juhul ema – väidab, et valitseb tõsine oht, et lapse tagastamine võib talle põhjustada füüsilisi või psüühilisi kannatusi või muul viisil panna lapse talumatusse olukorda 1980. aasta Haagi konventsiooni artikli 13 esimese lõigu punkti b tähenduses, peaksid need väited – kuna need puudutavad lapse heaolu ja väärikust – viima kohtu põhjaliku kontrollini, nagu seda nõuab Euroopa Inimõiguste Kohus, ning selleks peab saama nende puhul esitada kassatsioonkaebuse, vajaduse korral tagasitoomismenetluse kiiruse hinnaga.

79. Seejuures on niisugune lõpliku tagasitoomisotsuse täitmise automaatne peatamine, nagu on nähtud ette tsiviilkohtumenetluse seadustiku artiklis 388¹ ja mis takistab tuua last sundkorras tagasi tema päritoluliikmesriiki enne, kui on esitatud niisugune kassatsioonkaebus ja Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) on seda vajaduse korral arutanud, hädavajalik selleks, et tagada kassatsioonkaebuse praktiline kasulikkus ning vältida seda, et väidetav tõsine oht saab tegelikkuseks ja laps kannab seeläbi korvamatut kahju.

80. Nagu ka isa, Belgia, Prantsusmaa ja Madalmaade valitsus ning komisjon, ei ole ma niisugusel arvamusel. Ehkki deklareeritav eesmärk on kiiduväärt, ületab vaidlusalune meede minu arvates selle, mis on eesmärgi saavutamiseks vajalik, ega ole ka proportsionaalne.

81. EIK praktikast ilmneb küll, et kui tagasitoomismenetluses esitatakse tõsiseltvõetavaid väiteid, et valitseb tõsine oht 1980. aasta Haagi konventsiooni artikli 13 esimese lõigu punkti b tähenduses, kohustab lapse huvidega arvestamine kohtuid neid väiteid nõuetekohaselt *analüüsima* ning seda selleks, et veenduda igal juhtumil eraldi, et lapse tagasitoomine on tõesti tema huvides, või kui ei ole, kasutama selles sättes ette nähtud tagasitoomisest keeldumise alust. Need asutused peavad niisuguseid väiteid seega tegelikult arvesse võtma – kusjuures see analüüs võib teatavatel juhtudel õigustada neile tavaliselt kehtestatud kuuenädalase tähtaja mõistlikku ületamist⁵⁶ – ning need peavad viima selleni, et asutused teevad otsuseid, mis on iga juhtumi asjaolusid arvestades konkreetselt ja piisavalt põhjendatud.⁵⁷

⁵⁴ Vt eelkõige 23. detsembri 2009. aasta kohtuotsus *Detiček* (C-403/09 PPU, EU:C:2009:810, punkt 34 ja seal viidatud kohtupraktika).

⁵⁵ Vt käesoleva ettepaneku punkt 29.

⁵⁶ Vt EIK 14. jaanuari 2020. aasta otsus *Rinau vs. Leedu*, CE:ECHR:2020:0114JUD001092609, punkt 194. Selles olukorras tagab see kuuenädalane tähtaeg – nagu väidavad Belgia valitsus ja komisjon – teoreetiliselt tasakaalustatud kaalumise, kumb on olulisem, kas kiiruse nõue või vajadus analüüsida konkreetselt iga asja asjaolusid – mis õigustab seda, et kohtud järgivad seda üldiselt. Et see on nii, kuulub niisuguse kohtu võimatus konkreetsel juhul järgida EIÖKs sätestatud nõudeid selle tähtaja jooksul minu arvates Brüsseli IIa määruse artikli 11 lõike 3 teises lõigus nimetatud erandlike asjaolude hulka.

⁵⁷ Vt eelkõige EIK 26. novembri 2013. aasta otsus *X vs. Läti*, CE:ECHR:2013:1126JUD002785309, punktid 106 ja 107.

82. Sellest ei saa siiski järeldada – nagu teevad tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikli 388¹ pooldajad –, et väiteid tõsisest ohust lapsele tema tagasitoomise korral peab tingimata saama *uuesti analüüsida* mitmes kohtuastmes. Lapse kohtulik kaitse niisuguse ohu eest on nimelt liidu õiguses ja EIÕKs nõutud tasemel juba põhimõtteliselt tagatud võimalusega pöörduda *kohtusse*.⁵⁸

83. Põhikohtuasi on minu arvates selles mõttes näitlik. Selles kohtuasjas ei tagatud laste kohtulik kaitse juba mitte ühes, nagu nõuavad harta artiklid 24 ja 47, vaid *kahes astmes*. Kuigi näib, et kassatsioonkaebused, mille ema petitiooni peale esitasid peaprokurör ja lasteombudsman, rajanevad sellel, et madalama astme kohtud rikkusid väidetavalt 1980. aasta Haagi konventsiooni artikli 13 esimese lõigu punkti b, märgin, et need kohtud ei andnud laste tagasitoomise korraldust automaatselt ja mehaaniliselt. Tundub, et nad võtsid vastupidi tegelikult arvesse ema väiteid, et tagasitoomise korral valitseb tõsine oht lastele. Konkreetselt on selge, et esimese astme kohus viis selles küsimuses läbi üksikasjaliku tõendite kogumise – mis võib selgitada, miks võttis otsuse tegemine tal aega seitse kuud –, taotledes eelkõige ekspertiisi, mille järelduste põhjal ta välistas, et tagasitoomise korral ähvardab lapsi niisugune oht.⁵⁹ On ka selge, et need samad kohtud tegid otsuseid, milles on selles küsimuses esitatud üksikasjalik ja juhtumi asjaolude seisukohast konkreetne põhjendus.⁶⁰

84. Eelnevast tuleneb minu arvates, et isegi võttes arvesse väiteid, et tagasitoomise korral valitseb lastele tõsine oht 1980. aasta Haagi konventsiooni artikli 13 esimese lõigu punkti b tähenduses, ei kohustanud harta artiklitega 24 ja 47 kaitstavad lapse huvid ja tema õigus tõhusale kohtulikule kaitsele Poola seadusandjat kehtestama kassatsioonkaebust tagasitoomisotsuste peale ega *a fortiori* andma lihtsalt põhjendamata taotluse korral sellele kaebusele automaatselt peatavat toimet.⁶¹ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikkel 388¹ läheb seega kaugemale, kui on selles küsimuses vajalik.

85. Võib tõesti esineda erandlikke olukordi, mil lõplik tagasitoomisotsus, mis on tehtud ühes või isegi kahes kohtuastmes toimunud menetluse tulemusena, asetaks asjaomase lapse selle otsuse täitmise korral füüsiliselt või psüühiliselt (jne) ohtu, mida on peetud silmas 1980. aasta Haagi konventsiooni artikli 13 esimese lõigu punktis b. Nii võib juhtuda siis, kui niisugune oht oli tagasitoomistaotluse läbivaatamise ajal juba olemas, kuid kohus/kohtud ei olnud sellest teadlikud – näiteks kuna röövijast vanem seda ei maininud –, või kui kohus/kohtud mingil seletamatul põhjusel seda eiras(id), rikkudes ilmselgelt EIK praktikast tulenevaid menetluslikke kohustusi. Niisugune olukord võib tuleneda ka sellest, et asjaolud on tagasitoomisotsuse vastuvõtmisest peale muutunud ja tekitanud lapsele uue ohu.⁶²

86. Niisugustel juhtudel on tagasitoomisotsuse täitmise peatamise süsteem – vajaduse korral oodates lahendit kaebusele, mille eesmärk on saavutada nimetatud otsuse kadumine õiguskorrrast või tuvastada selle tühisus – minu meelest lapse huvide kaitsmiseks hädavajalik.

⁵⁸ Vt selle kohta, et põhiõigus tõhusale õiguskaitsevahendile ei nõua üldiselt, et oleks mitu kohtuastet, eelkõige 26. septembri 2018. aasta kohtuotsus *Belastingdienst/Toeslagen* (kaebuse peatav toime) (C-175/17, EU:C:2018:776, punkt 34 ja seal viidatud kohtupraktika) ning EIK 5. aprilli 2018. aasta otsus *Zubac vs. Horvaatia*, CE:ECHR:2018:0405JUD004016012, punkt 82.

⁵⁹ Vt EIK 26. novembri 2013. aasta otsus *X vs. Läti*, CE:ECHR:2013:1126JUD002785309, punktid 112–114, ja EIK 14. jaanuari 2020. aasta otsus *Rinau vs. Leedu*, CE:ECHR:2020:0114JUD001092609, punktid 190–195.

⁶⁰ Vt eelkõige EIK 26. novembri 2013. aasta otsus *X vs. Läti*, CE:ECHR:2013:1126JUD002785309, punkt 107.

⁶¹ Vt analoogia alusel 26. septembri 2018. aasta kohtuotsus *Belastingdienst/Toeslagen* (kaebuse peatav toime) (C-175/17, EU:C:2018:776, punkt 36 ja seal viidatud kohtupraktika).

⁶² Tüüpiline näide on siin selle vanema surm, kes pidi lapse eest päritoluliikmesriigis hoolitsema, või ka relvastatud konflikti tekkimine selles riigis.

87. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku artiklis 388¹ ette nähtud süsteemiga, mis Poola valitsuse väitel on küll sätestatud erandlikeks juhtudeks, ei kaasne, nagu ma juba mainisin, ühtegi tagatist, mis kindlustaks selle, et tegelikkuses kasutatakse seda *ainult* sellistel juhtudel.

88. Meenutan sellega seoses, et lõpliku tagasitoomisotsuse täitmise peatamine selle sätte alusel ei sõltu ühestki muust tingimusest peale selle, et üks üksustest, kellel on õigus esitada kassatsioonkaebus, esitab ametlikult vastava taotluse, ning nad ei pea seda kuidagi põhjendama. Need üksused ei pea niisiis esitama mingit teavet, mis näitaks, et selle otsuse täitmine võib tuua kaasa füüsilise või psüühilise ohu lapsele 1980. aasta Haagi konventsiooni artikli 13 esimese lõigu punkti b tähenduses.⁶³ Niisugune süsteem ei võimalda seega teostada mingit kohtulikku kontrolli, mis takistaks nimetatud üksustel seda väärkasutada või isegi kuritarvitada.⁶⁴ Teoorias ei takista miski – nagu väidab isa – nendel kolmel avalik-õiguslikul üksusel esitada niisugune taotlus automaatselt seoses iga apellatsiooniasemes tehtud tagasitoomisotsusega. See süsteem isegi õhutab neid seda tegema. Neil ei ole nimelt midagi kaotada, aga võivad nad alati luksuse niisugust otsust rahulikult analüüsida.

89. Niisugune süsteem ei ole ka rangelt võttes proportsionaalne. Nimelt ei ole sellega adekvaatselt kokku sobitatud mängusolevaid eri õigusi ja huve. Poola seadusandja ei ole säilitanud õiglast tasakaalu, mis puudutab ühelt poolt eesmärki kaitsta last igasuguse tõsise ohu eest ning teiselt poolt tagasitoomimenetluse kiirust ja tõhusust.⁶⁵ Ta on kallutanud kaalukaasi ülemäära esimese eesmärgi kasuks, mis võib praktikas kaasa tuua selle, et põhimõte (tagasitoomine) ja erand (tagasitoomisest keeldumine) vahetavad kohad.

90. Sellega seoses ei saa eirata määrava tähtsusega mõju, mis tagasitoomisotsuse peatamine kassatsioonkaebuse läbivaatamise ajal võib tagasitoomimenetluse tulemusele avaldada. Nagu ma nimelt käesoleva ettepaneku punktis 56 märkisin, on selles valdkonnas määrava tähtsusega teguriks aeg. Mida enam laps lõimub riigis, kuhu ta viidi, seda raskem on tema jaoks tagasitoomine tema päritoluliikmesriiki ja seda vähem on see tagasitoomine õigustatud. Seega, isegi kui otsus, mille peale on esitatud kassatsioonkaebus, jäetakse kassatsioonimenetluse tulemusena lõpuks muutmata, on tõenäoline, et seda ei täideta lapse huvide tõttu, milleks on jääda kohta, millest on vahepeal saanud tema uus keskkond. Lapse olukorra stabiliseerimise ettekäändel – nagu väidavad tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikli 388¹ pooldajad – võib peatamine selle sätte alusel eelkõige aidata tugevdada faktilist olukorda, mille õigusvastaselt äraviimine või kinnihoidmine tekitab, tugevdades röövijast vanema seisundit.⁶⁶

91. Artikli 388¹ ebaproportsionaalsus on seda märkimisväärses, et Poola õiguses on üks teine säte, mis võimaldab tagasitoomise korral last piisavalt kaitsta igasuguse füüsilise või psüühilise kahju tõsise ohu eest, kaaludes kõiki mängusolevaid õigusi ja huve. Nimelt võimaldab tsiviilkohtumenetluse artikkel 388 juba üksustel, kelle on õigus esitada tagasitoomisotsuse peale

⁶³ Poola valitsuse argument, et põhjendust ei ole nõutud seepärast, et üksused saaksid reageerida ja esitada peatamistaotluse nii kiiresti kui võimalik, arvestades, et sageli ei tunne nad tagasitoomisajade asjaolusid üksikasjalikult, sest nad ei ole tagasitoomimenetluse osalised, ei veena mind eriti. On nimelt teada, et vähemalt peaprokurör ja lasteombudsman võivad astuda nendesse menetlustesse ja seda juba alates esimesest kohtuastmest. Lisaks kaldub see argument just rõhutama, et tsiviilkohtumenetluse seadustiku artiklis 388¹ sätestatud süsteemi võivad kõnesolevad üksused kasutada veel enne, kui on asja asjaoludega tutvunud ja seega analüüsinud, kas peatamine on põhjendatud.

⁶⁴ Kuigi Poola valitsuse väitel eeldatakse, et kõnesolevad üksused tegutsevad seaduse ja lapse huvides, meenutan, et üks nendest – peaprokurör – kuulub Poola täidesaatva võimu hulka. Ohtu, et see täidesaatev võim imbib teatavatesse pooleliolevatesse edasikaebamismenetlusesse, eriti nendesse, milles osaleb ombudsman, muudel eesmärkidel kui rangelt seaduse huvides, ei saa tähelepanuta jätta. Vt selle kohta EIK 14. jaanuari 2020. aasta otsus *Rinau vs. Leedu*, CE:ECHR:2020:0114JUD001092609, punktid 195–223.

⁶⁵ Vt selle kohta EIK 13. jaanuari 2015. aasta otsus *Hoholm vs. Slovakkia*, CE:ECHR:2015:0113JUD003563213, punktid 45–47.

⁶⁶ Vt analoogia alusel 23. detsembri 2009. aasta kohtuotsus *Detiček* (C-403/09 PPU, EU:C:2009:810, punkt 49).

kassatsioonkaebus, taotleda täitmise peatamist, kui selle otsuse täitmine võib põhjustada lapsele korvamatut kahju. Kohtulik kontroll, mille Sąd Apelacyjny w Warszawie (Varssavi apellatsioonikohus) teeb selles valdkonnas, tagab otsustavalt, et sellise peatamise võib saavutada ainult siis, kui lapse huvid seda tõesti nõuavad.

92. Eelnevat arvestades on ema, peaprokuröri ja lasteombudsmani argument, et Poola seadusandja nägi ette lihtsalt kõnesolevate üksuste taotlusel automaatse peatamise süsteemi just sel põhjusel, et Sąd Apelacyjny w Warszawie (Varssavi apellatsioonikohus) jättis rahuldamata enamiku tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikli 388 alusel esitatud taotlusi, minu meelest äärmiselt problemaatiline. Üks kahest: kas Poola seadusandja oli täiesti teadlik sellest, et selle seadustiku uus artikkel 388¹ võimaldab saavutada niisuguste tagasitoomisotsuste täitmise peatamise, mille puhul ei valitse tagasitoomise korral tõsist ohtu lapsele – sest vastasel korral rahuldaks apellatsioonikohus vastavad peatamistaotlused –, eirates kohustusi, mis on Poola Vabariigile kehtestatud rahvusvahelise ja liidu õigusega, või leidis ta, et Poola täidesaatva võimu liige ja kaks haldusasutust on paremas olukorras kui Poola kohus, et hinnata igal üksikjuhtumil niisuguse ohu olemasolu ilma igasuguse kontrollita. Igal juhul ei ole niisugune argument õigusriigis vastuvõetav.

4. Vahejärelalus

93. Eelnevate kaalutluste põhjal teen Euroopa Kohtule ettepaneku vastata esitatud küsimusele nii, et esiteks Brüsseli Iia määruse artikli 11 lõikega 3, tõlgendatuna lähtuvalt 1980. aasta Haagi konventsiooni artiklitest 2 ja 11, ning teiseks Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklitega 7 ja 47 on vastuolus niisugused riigisisemed õigusnormid, mis juhul, kui teatavad volitatud avalik-õiguslikud üksused esitavad lihtsalt põhjendamata taotluse, toob kaasa selle, et pärast kahte tavapäraselt kohtuinstantsi tehtud lõpliku tagasitoomisotsuse täitmine peatatakse automaatselt esimeseks kaheks kuuks, eesmärgiga võimaldada nendel üksustel esitada kassatsioonkaebus, ja vajaduse korral kogu kassatsioonkaebuse läbivaatamise ajaks.

94. Täpsustan veel – sest eelotsusetaotluse esitanud kohus seda Euroopa Kohtult otsesõnu küsib –, et kui Euroopa Kohus järgib minu ettepanekut, peab see kohus põhikohtuasjas tagama asjasse puutuvate liidu õigusnormide täieliku toime, jättes tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikli 388¹ omal algatusel kohaldamata.⁶⁷

95. *Post-scriptum*'ina tuleb arutada veel viimast küsimust. Nagu ma juba eespool märkisin, on lapse tagasitoomise taotluste suhtes alates 1. augustist 2022 kohaldatav Brüsseli Iib määrus. Selle uue määrusega kinnitati Brüsseli Iia määruses ette nähtud lahendusi,⁶⁸ nähes samas ette uuenduslikud sätted, mille eesmärk on tugevdada veelgi tagasitoomismenetluse tõhusust ja kiirust. Brüsseli Iib määruse artikli 27 lõikes 6 on nähtud ette võimalus tunnistada tagasitoomisotsus viivitamata täitmisele pööratavaks, olenemata selle võimalikust vaidlustamisest, kui lapse huvid seda nõuavad. Lisaks ilmneb selle põhjendusest 42, et liikmesriigid peaksid kaaluma niisuguse otsuse peale esitatavate võimalike edasikaebuste arvu piiramist ühele. Asjaolu, et Poola seadusandja võttis pärast selle uue määruse jõustumist, kuid enne selle kohaldama hakkamist, vastu niisuguse sätte nagu tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikkel 388¹, tõstatab ka sellest vaatevinklist tõsiseid küsimusi lojaalse koostöö valdkonnas.⁶⁹

⁶⁷ Vt eelkõige 27. novembri 2007. aasta kohtuotsus C (C-435/06, EU:C:2007:714, punkt 57 ja seal viidatud kohtupraktika).

⁶⁸ Konkreetset on Brüsseli Iib määruse artiklis 24 tagasitoomistaotluste läbivaatamiseks alati ette nähtud kuuenädalane tähtaeg, kinnitades sõnaselgelt, et seda kohaldatakse iga võimaliku instantsi suhtes.

⁶⁹ Vt *mutatis mutandis* 18. detsembri 1997. aasta kohtuotsus Inter-Environnement Wallonie (C-129/96, EU:C:1997:628, punkt 45).

VI. Ettepanek

96. Eelnevate kaalutluste põhjal teen Euroopa Kohtule ettepaneku vastata Sąd Apelacyjny w Warszawie (Varssavi apellatsioonikohus, Poola) eelotsuse küsimusele järgmiselt:

Esiteks nõukogu 27. novembri 2003. aasta määruse (EÜ) nr 2201/2003, mis käsitleb kohtualluvust ning kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist kohtuasjades, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega, ning millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 1347/2000, artikli 11 lõiget 3, tõlgendatuna lähtuvalt 25. oktoobril 1980 Haagis sõlmitud rahvusvahelise lapseröövi suhtes tsiviilõiguse kohaldamise konventsiooni artiklitest 2 ja 11, ning teiseks Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikleid 7 ja 47

tuleb tõlgendada nii, et

nendega on vastuolus niisugused riigisisesed õigusnormid, mis juhul, kui teatavad volitatud avalik-õiguslikud üksused esitavad lihtsalt põhjendamata taotluse, toob kaasa selle, et pärast kahte tavapäraselt kohtuinstantsi tehtud lõpliku tagasitoomisotsuse täitmine peatatakse automaatselt esimeseks kaheks kuuks, eesmärgiga võimaldada nendel üksustel esitada kassatsioonkaebus, ja vajaduse korral kogu kassatsioonkaebuse läbivaatamise ajaks.